

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті обґрунтовано сутність поняття «інтерактивні методи навчання», закономірності їхнього застосування. Подано розподіл цих методів на групи. Розкрито особливості використання інтерактивних методів навчання у процесі формування професійного мовлення майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, професійне мовлення, майбутні соціальні педагоги, технологія «Мозковий штурм», рольова гра, кейс-метод.

В статтє обоснована суццность поняття «интерактивные методы обучения», закономерности их использования. Подано распределение этих методов на группы. Раскрыты особенности использования интерактивных методов обучения в процессе формирования профессиональной речи будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: интерактивные методы обучения, профессиональная речь, будущие социальные педагоги, технология «Мозговой штурм», ролевая игра, кейс-метод.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Становлення майбутнього соціального педагога передбачає оволодіння професійним мовленням, нормами мовленнєвої поведінки. Людину з такими якостями С. Омельчук називає «комунікативною особистістю», тобто людиною яка «вільно і легко висловлює власні думки, виявляє високий рівень мовленнєвої культури, дбає про якість свого мовлення і його вдосконалення [4]. Формування такого фахівця можливе за умов використання методів, прийомів і форм організації навчально-виховного процесу, що відповідають вимогам часу. До них віднесемо інтерактивні методи, що спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності студентів і постійний творчий пошук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерактивним методам навчання присвятили свої дослідження М. Бірштейн, В. Бурков, А. Вербицький, С. Гідрович, В. Єфімов, Р. Жуков, В. Комаров, С. Максименко, В. Петрук, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Сиротенко, О. Смолкін, Б. Христенко, В. Швець. Окремі питання використання інтерактивних методів навчання висвітлюються у працях методистів-практиків О. Горошкіної, О. Семенов, Т. Симоненко.

Мета статті – розкрити особливості використання інтерактивних методів навчання у процесі формування професійного мовлення майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Суть інтерактивного (від англ. «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти) навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів (студентів).

До інтерактивних методів навчання Січкарук О. відносить ті, в основі яких лежить спілкування, воно має чітко визначену тему, мету, дидактичне завдання. Науковець ділить інтерактивні методи на дві групи: 1) однією з сторін спілкування виступає викладач; 2) спілкування відбувається між студентами. До першої групи можна віднести лекції із включеними бесідами, дискусіями, проблемні лекції, семінари-обговорення, семінари «питання-відповідь», дискусії із провокаційними запитаннями, консультації (особливо при дистанційному навчанні), роботу через сайт-курс. До другої: бесіди, дискусії, круглі столи, «мозковий штурм», групове вирішення конкретних ситуацій, ділові, рольові та дидактичні ігри. Тут викладач виступає в ролі організатора, консультанта, можливо, того, хто оцінює результати, але основну роботу виконують самі студенти.

Треба звернути увагу на той факт, що інтерактивні методи навчання не будуть ефективними, якщо не враховувати об'єктивні закономірності їхнього використання.

1) В першу чергу, це мотивація навчальної діяльності (одна з умов формування професійного мовлення). Якщо студент не прагне вчитися, не бажає наполегливо працювати, якщо предмет

навчання не викликає в нього інтересу або сама розумова праця не приносить задоволення, інтерактивні методики викликати будуть у такого студента тільки роздратування необхідністю активно щось робити, готуватися, мислити. Таким чином, для забезпечення ефективності використання інтерактивних методів у навчальному процесі необхідно дбати про поглиблення мотивації навчання, її розвиток, переорієнтацію на активне пізнання.

2) Поступовість введення інтерактивних методів у процес навчання. Цією методикою повинен володіти не тільки викладач, студент також має вміти спілкуватися, дискутувати, працювати в команді. Таке вміння не приходиться само по собі, воно формується поступово, у процесі навчання. Отже, послідовне введення інтерактивних методів (від простих до найскладніших та розгорнутих) з першого курсу навчання до останнього дозволять використати всі можливості методики.

3) Інтерактивні методи не призначені для оволодіння базовими теоретичними знаннями. Такі знання здобуваються студентами індивідуально на лекціях, роботою з підручниками, відповідними джерелами інформації. Вони слугують базою протягом дидактичного спілкування. При відсутності в студентів базових знань інтерактивні методики втрачають сенс, тому що при розв'язанні проблемних завдань, ситуацій, в ділових іграх учасники використовують не фахові знання, а побутові, які сформувались до або поза навчанням. Отже, інтерактивні методи повинні використовуватися в комплексі з іншими методами формування знань, з активною самостійною роботою студентів з оволодіння знаннями [5, с. 18-22].

Для прийняття кількох рішень з конкретної проблеми використовується інтерактивна технологія «Мозковий штурм», що розвиває уяву, творчість та вміння вільно висловлювати власні думки. Після чіткого формулювання проблемного питання пропонується усім висловити ідеї, пов'язані з цією проблемою. Записуються усі пропозиції на дошці чи на аркуші паперу в порядку їх виголошення без зауважень та коментарів. Наостанок обговорюються і оцінюються запропоновані ідеї.

Пропонуємо застосувати цей метод при вивченні дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Соціальна

педагогіка» та наукового гуртка «Основи професійного мовлення майбутніх соціальних педагогів»:

1. Шляхи вдосконалення власного мовлення.

2. Чому французький письменник Жан де Лабрюйєр вважав, що «в усне мовлення можна вкласти ще тонший смисл, ніж у писемне»?

3. Чому питанню упорядкування термінології приділяється величезна увага? Які, на вашу думку, шляхи вдосконалення термінологічних систем різних галузей науки?

4. Які можливі шляхи надання соціально-педагогічної допомоги «дітям вулиці»?

Наші спостереження свідчать, що забезпечити органічний зв'язок теорії з практикою, суттєво підвищити рівень мотивації студентів до опанування мовленнєвих вмінь можна за допомогою рольових ігор. Рольова гра, в основі якої лежить реальна життєва ситуація, максимально наближає майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності, дає змогу відтворити поведінку персонажів гри у вербальних і невербальних діях.

За принципом рольової гри пропонуємо провести тренінг спілкування «Диалог». Термін «тренінг» має ряд значень: «виховання», «навчання», «підготовка», «тренування». Так, Ю.Смельянов визначає тренінг як «групу методів розвитку здібності до навчання й оволодіння будь-яким складним видом діяльності» [2]. Під час тренінгу студенти вчаться сприймати одне одного, приймати компромісні рішення, розвивають логічне мислення, діалогічне мовлення. Використання цього методу буде цілком доречним і під час вивчення спеціальних дисциплін.

Серед студентів обираються 3-5 експертів. Завдання експертів – уважно прослухати складені й розіграні одnogрупниками діалоги та проаналізувати їх за таким планом:

1. Наскільки мовлення співрозмовників відповідало орфоепічним нормам.

2. Наскільки правильним з погляду граматики було мовлення студентів.

3. Наскільки доречно було дібрано лексику.

4. Чи було дотримано правил етикету.

5. Наскільки зрозумілою є мета спілкування, якою мірою вдалося цієї мети досягти.

Решта об'єднуються в пари, складають та розігрують діалоги між:

- соціальним педагогом і студентом, який опинився під загрозою відрахування з університету;

- соціальним педагогом і молодою парою, сімейне життя якої – на грані розпаду. У них постійно відбуваються сварки через гроші;

- соціальним педагогом і учнем, який не може знайти друзів серед однокласників. Одна з причин – зайва вага хлопця;

- соціальним педагогом і молодою дівчиною-сиротою, яка ніде не навчається і вживає алкоголь.

Виробити вміння чітко формулювати свою думку допоможе використання гри «Незакінчене речення». Наприклад:

1. Я охоче спілкуюсь з однолітками, тому що...

2. Найчастіше ми розмовляємо з друзями про...

3. Мене уважно слухають, коли я...

4. Я вважаю краще промовчати, коли...

5. Мені іноді важко висловити свою думку через те, що...

З метою розвитку інтонаційної виразності пропонуємо провести гру «Інтонація».

Для цього на маленьких аркушах паперу студенти пишуть назву почуття або емоції. Викладач збирає аркуші, перемішує і роздає знову. Потім група обирає якусь фразу, рядок з вірша або звичайне речення, що стане основою наступних дій. Далі учасники групи по черзі вимовляють цю фразу з інтонацією, що відповідає тій емоції, яка записана у них на папері. Вимовивши фразу, гравець чекає, доки вискажуть свої здогадки учасники групи, а потім повідомляє, з яким почуттям читав відповідну фразу.

До інтерактивних методів навчання відносять кейс-метод (case-study, метод аналізу конкретних ситуацій). Суть його полягає в тому, що педагог у письмовій формі викладає студентам конкретну професійну ситуацію і пропонує різними шляхами самостійно вирішити проблему, з нею пов'язану. При цьому актуалізуються раніше здобуті знання та вивчаються нові теоретичні відомості, необхідні для розв'язання проблеми: студенти збирають інформацію, аналізують її.

Проблема впровадження методу case-study в практику вищої професійної освіти на сьогодні є досить актуальною, що зумовлено двома тенденціями:

- перша впливає із загальної направленості розвитку освіти, її орієнтації не стільки на отримання конкретних знань, скільки на формування професійної компетентності, вмінь і навичок мисленнєвої діяльності, розвиток здібностей особистості, серед яких особлива увага приділяється здібності до навчання;

- друга впливає із розвитку вимог до якостей фахівця, який, повинен володіти здатністю оптимальної поведінки в різноманітних ситуаціях.

Кейс-метод дозволяє встановити оптимальне поєднання теоретичного навчання і практичних навичок, активізує студентів, розвиває аналітичні та комунікативні здібності, залишаючи їх сам на сам з реальними ситуаціями. Під час використання цього методу формуються мовнокомунікативні компетентності студентів у різних видах мовленнєвої діяльності, таких як: слухання, читання, говоріння, письмо; вміння вести дискусію, застосовувати сучасні комунікаційні технології [3, с. 109]. Та все ж ним не можна замінити лекції, оскільки за допомогою цих вправ вчать на практиці застосовувати теорію; цінність таких вправ, якщо вони не мають теоретичної бази, невелика [6]. Виокремлюють:

- практичні кейси, які відображають реальні життєві ситуації;

- навчальні кейси, основним завданням яких є навчання;

- науково-дослідні кейси, які зорієнтовані на здійснення дослідницької діяльності.

Центральне місце в методі case-study займає дискусія. Головним чинником в дискусії є ступінь її керівництва викладачем. Керуючи дискусією, викладач повинен домагатися участі кожного студента, вислуховувати аргументи за і проти та пояснення до них, контролювати процес і напрямок дискусії, але не її зміст. Наявність в структурі методу дискусій, аргументації тренує учасників обговорення, вчить дотримуватись норм і правил спілкування. [1, с. 25-32].

Пропонуємо кейс «Моя сім'я»

Мета: вміти встановлювати взаємодію з батьками як суб'єктами освітнього процесу.

Ситуація:

Йде розмова в учительській з батьком одного з учнів. Хлопчик часто приходив до школи не вивчивши уроки, грубить, ігнорує шкільну дисципліну. Під час уроку може, наприклад, встати і без дозволу вийти з класу. Його батько, керівник одного з великих підприємств, говорить у відповідь на зауваження педагога:

– Зрозумійте, у мене відповідальна робота. У мене зовсім немає часу. Я його відправляю в школу, виховуйте його ви! Це ж ваш обов'язок!

Коли педагог зауважує, що виховувати можна лише спільними зусиллями школи і сім'ї, в тому числі самого тата, він заперечує:

– Я роблю все, що від мене залежить. У сина велика бібліотека, сучасний комп'ютер з виходом в Інтернет, він має прекрасну колекцію дисків, скільки разів його возили за кордон, водили по музеях ...

Потім довго перераховує елементи своєї участі у вихованні сина. Каже, що вважає це головним, а на занепокоєння школи з приводу сина відповідає усмішкою.

Запитання і завдання:

1. Порівняйте ці висловлювання: «Без хороших батьків немає хорошого виховання, незважаючи на всі школи, інститути і пансіонати» (М. М. Карамзін);

«Виховує все: люди, речі, явища, але перш за все і найдовше – Люди. З них на першому місці – батьки і педагоги» (А. С. Макаренко).

2. Так хто ж правий? Чи може педагог компенсувати недолік виховання в сім'ї?

3. Запропонуйте способи зміни позиції батька в питаннях виховання сина.

4. Більшість із вас знають афоризм В.О. Ключевського: «Звички батьків перетворюються у вади дітей». Чи завжди це так? А у вас є які-небудь риси, які передалися вам від батьків? Чи можна їх назвати вадами?

Висновки. Отже, інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу.

Література

1. Варданян М.П. Палихова Н.А., Черкасова И.И., Яркова Т.А. Практическая педагогика: Учебно-методическое пособие на основе метода case-study. Тобольск: ТГСПА им. Д.И. Менделеева, 2009. – 188 с. С. 25-32
2. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение. / Ю.Н. Емельянов. Л. : Политиздат, 1985. – 206 с.
3. Михайлова Е. Кейс и кейс-метод : общие понятия / Елена Альбертовна Михайлова // Маркетинг. – 1999. – № 1. – С. 109–117
4. Омельчук С.А. Формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів основної школи на завершальному етапі вивчення синтаксису : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / С.А. Омельчук. – Київ, 2003. – 21 с.
5. Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посібник / Університет економіки та права КРОК. – К. : Таксон, 2006. – 88 с. С. 18-22
6. Форум «Педагогическая Сортавала». Карельский виртуальный педвуз. Сообщение в конференцию: «Обучение на основе ситуаций» // <http://sortavala.dax.ru/>

Klimchuk S. V., graduate student of department of pedagogics

POSSIBILITIES OF THE USE OF INTERACTIVE METHODS OF STUDIES IN THE PROCESS OF FORMING OF PROFESSIONAL SPEECH OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES

The essence of concept of «interactive methods of studies» and principles of their use is founded in the article. The distributing of these methods into groups is given. The peculiarities of use of interactive methods of studies in the process of forming of professional speech of future social pedagogues is revealed. The possibilities of use of interactive technology «Brainstorming» are shown, themes for discussion are offered. The examples of situations for playing out dialogs are presented. The game «Intonation» for development of intonational emphasis is offered. Case «My family» which can be used in the process of forming of professional speech of future social pedagogues is presented.

It is concluded that interactive teaching methods are part of student-oriented education, fostering socialization, awareness of themselves as part of the team, its role and potential.

Key words: interactive methods of studies, professional speech, future social pedagogues, interactive technology «Brainstorming», role-play game, case methods.